

Zet de ramen open

Pleidooi voor wereldgeschiedenis in de klas

In ons geschiedenisonderwijs ligt in het curriculum de nadruk op Nederlandse geschiedenis en de geschiedenis van Noordwest-Europa. Dit mag dan misschien de tijdgeest weerspiegelen, maar we moeten ons serieus afvragen of we leerlingen hiermee een dienst bewijzen.

Marian Heesen is sectievoorzitter en docent geschiedenis aan het Lyceum Sancta Maria in Haarlem. **Joke Noordstrand** is voormalig hoofdredacteur van Kleio en projectmanager van diverse educatieve uitgaven.

De jeugd die nu het klaslokaal bevolkt, krijgt meer dan ooit te maken met studie, stage en banen in het buitenland, met de veranderende rol van Europa in de wereld, met een andere rol van Nederland in Europa en met een meer diverse samenstelling van de bevolking in eigen land. Om leerlingen voor te bereiden op een internationale toekomst wordt het belang van goed talenonderwijs door iedereen ingezien. Engels is een kernvak, en op veel scholen wordt inmiddels ook Spaans aangeboden. Maar dit is slechts de helft van het verhaal. Aan de andere helft, namelijk het bijbrengen van internationale, culturele en historische bagage, wordt veel minder aandacht besteed. Onze leerlingen zijn nu niet goed uitgerust om de wereld buiten West-Europa te kunnen interpreteren; hun historisch referentiekader schiet tekort.

‘Onze leerlingen zijn nu niet goed uitgerust om de wereld buiten West-Europa te kunnen interpreteren’

Möngke was khan van het Mongoolse Rijk van 1251 tot 1259. Folio uit een Chingiznama (Geschiedenis van Dzjenghis Khan), 1596. Uit de Nasli en Alice Heer- amaneck Collectie, in het LACMA in Los Angeles, Verenigde Staten.

Op wereldreis

Wij pleiten in dit artikel voor geschiedenis- onderwijs dat leerlingen beter voorbereidt op modern wereldburgerschap. Dat jongeren daar ook zelf behoefte aan hebben, is dagelijks te merken in de klas. Hoe vaak word je als docent niet de gevraagd waarom wij zo weinig leren over de geschiedenis van India of Zuid-Amerika? En hoeveel jongeren gaan na het behalen van het eindexamen niet op (wereld) reis?

De wereld is kleiner geworden, en leerlingen leven meer mondiaal dan de docenten in hun ▶

eigen jeugd en studententijd. Onderwijs, en geschiedenisonderwijs in het bijzonder, echoot met vertraging de maatschappelijke issues en *hang ups* van een of twee decennia geleden. Die vinden hun weerslag in methodes en gaan als zodanig vaak langer mee in het onderwijs dan in de maatschappij. Tijd om de ramen open te zetten!

Trots op het vaderland

Het geschiedenisonderwijs heeft wortels in de negentiende eeuw. Vaderlandse Geschiedenis had als doel goede vaderlanders te kweken die trots waren op hun land en zijn geschiedenis, burgers die bereid waren offers te brengen voor het vaderland. De geschiedenisles ging vooral over de historie van het eigen land en overzeese rijkdelen.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel. Nederland kreeg te maken met de Koude Oorlog, wederopbouw en dekolonisatie. Bij het vak geschiedenis had dit tot gevolg dat er naast Nederlandse geschiedenis meer aandacht kwam voor internationale politieke ontwikkelingen tussen de VS en de Sovjet-Unie, en sociaaleconomische ge-

schiedenis. Gebieden buiten Europa kwamen echter alleen binnen deze kaders aan bod: als prooi van het communisme of als ontwikkelingsland. In beide gevallen werden ze als problematisch gepresenteerd. Ook al is de Koude Oorlog al enkele decennia afgelopen,

‘Geschiedenis had als doel goede vaderlanders te kweken’

het ‘in het Westen gaat alles beter’-perspectief bestaat nog steeds. Zowel in het onderwijs als in de maatschappij als geheel is het denken in ontwikkeling versus onderontwikkeling zeer gangbaar. Leerlingen zien verschillen tussen landen en volkeren vaak als een gevolg van ‘achterlopen op ons’. Verschillen in de wereld worden gereduceerd tot een verschil in tempo en intelligentie, verder niet. Dit idee is meestal niet gebaseerd op historische kennis. Hier zou veel te winnen zijn.

Geen eiland

Geschiedenis wordt traditioneel vooral gedoceerd vanuit de kaders van de nationale staat: je hebt Nederlandse, Duitse en Franse geschiedenis. Dit is een natuurlijk gevolg van de bedoeling waarmee het geschiedenisonderwijs in de negentiende eeuw is ingesteld op scholen, maar doet geen recht aan de geschiedenis als geheel.

Nog steeds is het belangrijk de geschiedenis van je land te kennen, maar even belangrijk is het te begrijpen dat dit land geen eiland was dat zich geheel autonoom ontwikkelde tot wat het nu is. En dat het land waar je woont vroeger misschien deel was van een groter geheel. Bovendien hebben we tegenwoordig veel leerlingen met andere *roots* die, net zoals leerlingen van Nederlandse komaf, graag iets zouden leren over de geschiedenis van het land van hun voorouders.

Wij pleiten dan ook voor meer aandacht voor de geschiedenis als een geschiedenis van contacten, onderlinge verbondenheid, wederzijdse beïnvloeding, kortom ‘gedeelde geschiedenis’. Geschiedenisonderwijs dat niet stopt bij grenzen die, en dat weten wij als historici maar al te goed, meestal maar tijdelijk zijn. Geschiedenisonderwijs dat zich bewust is van de eigen standplaats, maar afstand neemt van superioriteitsdenken. Maar hoe geef je zulke wereldgeschiedenis een plaats in het overvolle curriculum?

Tips

- De Mooc-site *Coursera* biedt verschillende reeksen colleges *World History* via internet aan. Gratis!
- *A History of the World in 100 Objects* is gebaseerd op de gelijknamige BBC-serie, waarvan de afleveringen via YouTube te vinden zijn. Daar is overigens nog veel meer filmmateriaal te vinden onder *World History*, soms heel geschikt voor gebruik in de klas.
- Tijdbalken e.d.: zoeken op internet onder *World History* en *History and Civilisation* levert veel hits op, waaronder ook tijdbalken en wereldkaarten waarop beschavingen en grote rijken in verschillende periodes worden aangegeven. Vaak prachtig materiaal!

Voor wie meteen aan de slag wil:

- Antoinette Burton, *A Primer for Teaching World History. Ten design principles*. (Durham & London, 2012).
- *Voorouders van Verre* is een reeks genealogische onderzoeksgidsen voor Molukse, Marokkaanse, Turkse, Antilliaanse, Surinaamse en Indische Nederlanders. Ieder deel beschrijft hoe men te werk gaat bij het doen van onderzoek naar de eigen familiegeschiedenis. Ook wordt kort de algemene geschiedenis van het herkomstland behandeld, alsmede de historische feiten omtrent de immigratie van de (voor)ouders naar Nederland. Een aanrader voor iedere potentiële onderzoeker, maar ook voor iedereen met belangstelling voor de (familie-)historische achtergrond van de respectievelijke bevolkingsgroepen. (Op de website van het Centraal Bureau voor de Genealogie is meer informatie te vinden: www.cbg.nl)

Mogelijke vormen

Wij zijn Nederlanders en als zodanig hanteren wij een westerse indeling van de geschiedenis in prehistorie, oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd en de moderne tijd. Dit perspectief is westers, maar zolang wij ons hiervan bewust zijn, is dit kader ook bij de beoefening van wereldgeschiedenis zeer bruikbaar. De indeling in tien tijdvakken is minder geschikt voor ons doel; buiten Nederland is deze immers niet bekend. In het kader van wereldgeschiedenis zou er aandacht besteed kunnen worden aan jaartelling en periodisering in andere culturen. Dit sluit bovendien aan bij een van de verplichte onderdelen van het vwo-programma. Mogelijke vormen voor wereldgeschiedenis binnen de lessen:

1 Binnen het huidige curriculum zouden we bij die momenten in de geschiedenis waarin sprake is van belangrijk wederzijds contact en beïnvloeding telkens ‘wereldvragen’ moeten stellen.

Bijvoorbeeld:

- Waarom werd de Griekse filosofie juist geboren aan de kusten van Klein-Azië?
- Waardoor ontstonden de grote volksverhuizingen?
- Hoe komt het dat de ontwikkeling van West-Europa na de Kruistochten in een stroomversnelling kwam?
- Waardoor werden de Mongoolse invasies veroorzaakt?
- Hield de pest alleen in Europa huis?
- Hebben alleen Europeanen ontdekkingsreizen gemaakt?
- Waar komen al die bontrandjes en zijden jakjes op onze zeventiende-eeuwse schilderijen vandaan?
- Wilden alleen in de VS en Europa vrouwen meer rechten?

Les over het Mongoolse Rijk

Koen Henskes heeft op de nascholing van de HAN: *Het Westen en de Wereld* een zeer bruikbare les gepresenteerd over opkomst en ondergang van het Mongoolse Rijk aan de hand van schitterende middeleeuwse afbeeldingen die aan een tijdbalk gekoppeld moeten worden. Het is een mooie oefening met primaire bronnen, waaruit naast de Mongoolse geschiedenis vervolgens de houding van het Westen afgeleid kan worden. De les is op te vragen bij koen.henskes@han.nl.

Buiten de kaders

Een mooi voorbeeld van wereldgeschiedenis werd gegeven op het voorjaarscongres van KNHG-VGN in maart 2012. Hier werd verslag gedaan van het project *Oorlog op vijf continenten*, uitgevoerd op het Lorentz Casimir Lyceum in Eindhoven en ontwikkeld in samenwerking met het NIOD en de UVA. Het project werd uitgevoerd in een vierde klas met leerlingen uit alle windstreken. In het kader van lessen over de Tweede Wereldoorlog kregen leerlingen de opdracht te onderzoeken hoe deze oorlog verlopen was in Suriname, Polen, Turkije, Marokko en Joegoslavië. De leerlingen werkten in groepjes, die overigens divers van samenstelling waren, en presenteerden elkaar de resultaten. Leerlingen waren erg gemotiveerd en blij eens iets te leren over een ander deel van de wereld; de leeropbrengst was hoog.

Het is niet mogelijk al deze kwesties te behandelen, maar in de klas vragen stellen die de geijkte Europese of nationale kaders overschrijden, toont vergezichten die we eerst niet zagen. Als je aansluit bij het curriculum en een onderwerp op wereldschaal uitdiept, kan dat heel goed werken in de klas.

Het Nederlandse Prins Claus Fonds speelde een rol bij de redding van manuscripten uit Timboektoe, vorig jaar. Foto: Prins Claus Fonds.

2 Aansluiten bij de actualiteit kan eveneens interessante onderwerpen opleveren. Zo was er vorig jaar veel te doen over de bescherming van de oude manuscripten van Timboektoe, de stad op een eeuwenoud knooppunt van karavaanroutes in de Sahara die uitgroeide tot intellectueel centrum.¹ Leerlingen associëren Afrika meestal niet met geleerdheid. Een les besteden aan zo'n krantenbericht kan een eyeopener zijn. ▶

▶ Zie ook de beschrijving van de regio Timboektoe in: *Ibn Battuta's rihla*, Kleio-2, 2010.

In het examen kunnen wereldthema's als slavernij en migratie aan bod komen. *Stilleven met perziken en een citroen. Schilderij van Juriaan van Streeck, zeventiende eeuw.*

3 Het is mogelijk soortgelijke vragen tot onderwerp van praktische opdrachten of projecten te maken. Ook profielwerkstukken kunnen gewijd worden aan prikkelende onderwerpen als de Columbiaanse uitwisseling, drugs (opium, hasj, koffie, thee, tabak, alcohol), relatie tussen mens en dier, verkeer, handel, rol van edelmetalen, revoluties, wereldrijken, rol van paarden, voedsel, olie, amusement, kunst, wetenschap. Deze onderwerpen krijgen een nieuwe dimensie als zij in de context van wereldgeschiedenis gezet worden.

4 In het schoolexamen havo en vwo zijn een aantal thema's verplicht. Deze kunnen ruimte bieden aan 'wereldonderwerpen' als migratie, mythologie, religie, betekenis van steden, voedsel, slavernij, grote rijken,

oorlogvoering, positie van vrouwen, en nog veel meer. Veel van deze onderwerpen lenen zich bovendien uitstekend voor diachronische thema's.

5 Leerlingen zijn vaak geïnteresseerd in de geschiedenis van hun eigen familie. Ook hier kan het perspectief van wereldgeschiedenis een positieve bijdrage leveren aan zowel kennis van als motivatie voor geschiedenis.

'Het bekende verbinden met het vreemde is nu eenmaal een avontuur'

Nederlandse leerlingen kunnen bij het onderzoeken van de eigen (familie) geschiedenis ontdekken dat zij voorouders hebben die geen Nederlanders waren. Leerlingen met wortels buiten Nederland kunnen zich verdiepen in de geschiedenis van het land van hun voorouders. Al deze kennis kan gedeeld worden en zo wordt het onderwerp migratie vanuit verschillende perspectieven in een historische context geplaatst.

6 Goede leerlingen een cursus wereldgeschiedenis aanbieden in het kader van excellentie is in de toekomst misschien ook mogelijk, maar daarvoor dient de school een duidelijke keuze te maken en faciliteiten te scheppen. Docenten moeten in de gelegenheid gesteld worden zich te scholen en materiaal te ontwikkelen. Er zijn veel mogelijkheden voor wereldgeschiedenis op zowel vmbo, havo als vwo, omdat kennis over de wereld belangrijk is, maar ook omdat het voor veel leerlingen heel motiverend kan zijn: het bekende verbinden met het vreemde is nu eenmaal een avontuur. En, *last but not least*, ook docenten kunnen hierdoor nieuw plezier krijgen in hun inmiddels murw-gedidactiekte, maar mooie vak.

Wij besluiten met een oproep aan iedereen die zich door dit onderwerp aangesproken voelt en wil meewerken aan de ontwikkeling van lesmateriaal voor wereldgeschiedenis in het voortgezet onderwijs. Stuur een e-mail naar: j.noordstrand@kpnmail.nl ■

Op de website www.vgnkleio.nl/kleio vindt u een literatuurlijst over dit onderwerp.

